

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΕΝ ΤΗΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ¹⁾

ΥΠΟ Α. Ι. ΣΒΩΛΟΥ

‘Η κοινωνική κατεύθυνσις ἐν τῇ ἔξελιξει τοῦ συγχρόνου Κράτους είναι φαινόμενον τοῦ ΙΘ'. καὶ τοῦ Κ'. αἰώνος. Είναι δὲ πολιτικὸς νεωτερισμός, δὲ δποίος κινεῖ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν προσοχὴν τῆς κοινῆς γνῶμης, δχι μόνον διότι ἐνεστραώθη ἡδη καὶ εἰς θεσμούς καὶ ἀρχὰς Δικαίου, γνωστοὺς ἀπό τινος καὶ παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ κυρίως καὶ περισσότερον διότι ὑποδηλώνει τὴν μελλοντικὴν μορφὴν τοῦ διαρκῶς ἔξελισσομένου πολιτειακοῦ ὅργανισμοῦ. Είναι συνεπῶς ἀδύνατον νὰ μὴ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲ θέλων νὰ παρακολουθῇ τὸν κρατικὸν θεσμὸν οὐ μόνον ἐν τῇ στάσει του ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δυναμικῇ του ὑπάρχει. Καὶ ἐνόμισα ὅτι δὲν θὰ ἐδικαιολόγησυν ζωηρότερον τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ δποίον φρονῶ ὅτι ἀξίζουν τὰ θέματα τῆς Γενικῆς Πολιτειολογίας, παρ' ἐὰν ἔρριπτα σήμερον ἔνα βλέμμα ἐπὶ τῆς γενεσιονοργίας καὶ τῆς προοπτικῆς τοῦ σημαντικωτάτου φαινομένου, δπερ ἡ Πολιτειολογία μελετᾷ κυριώτατα, η δὲ πολιτικὴ ἐπιστήμη καὶ η δημοσιολογία θεωροῦν ως ἀντικείμενον ἔξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως τοῦ Κράτους.

* *

‘Η Γαλλικὴ ἐπαγάστασις ἀφοῦ ἀνετάραξε τὰς ψυχὰς μὲ τὸ ἐλευθερωτικόν της κήρυγμα, ἐγκατέλειψεν ἔξι τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ ἀγαθὰ τῆς ἰδιοκτησίας τὸ μέγα πλῆθος τοῦ Λαοῦ. ‘Ο κόσμος τῶν ἀκτημόνων, δὲ δποίος εἶχεν ἐπίσης τρέξει σπισθεν τῶν ὀραίων ἐπαγγελιῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶδε μὲ ἐκπληξεῖν ὅτι ἐγκαθιδρύθη μία μόνον τάξις ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς φεουδαρχίας καὶ ἡσθάνθη τὴν ἀπογοήτευσιν ὅταν εἶδεν ὅτι δὲ Code Civil ἔκλεισεν εἰς τοὺς προλεταρίους τὴν θύραν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ὅτι ἀντιθέτως καθηγίασε καὶ κατωχύρωσεν αὐτήν, ως τὸν ἴσχυρότερον τῶν θεσμῶν τοῦ μετεπαναστατικοῦ Δικαίου. Ήμποροῦμεν

1) Ἐναρκτήριος λόγος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Γενικῆς Πολιτειολογίας (15 Δεκεμβρίου 1919).

νὰ πιστεύσωμεν δτὶ ἀπὸ τὸν γογγυσμὸν ἐκείνων οἵτινες παρέμειναν τότε ἔξω τοῦ μεγάρου τῶν ἀγαθῶν, ἐξετράφη τὸ δεῦμα τὸ δόποιον μὲ αὖξουσαν δρμὴν ζῆτε νὰ παρασύρῃ ἔκτοτε τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν Ἐπανάστασιν κατὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως.

Βεβαίως ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἐγκαθίδρυσε νέα πολιτικὰ δόγματα.³ Εγκαθίδρυσε τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐθνικῆς κυριαρχίας.⁴ Ο Δαδές ἔγινε κυρίαρχος, πηγὴ πάσης ἔξουσίας, ἐντολοδότης πασῶν τῶν ἔξουσιῶν, ὃν ἦτο δούλος ἦν χθές. 'Αλλ' ἡ μεταβολὴ αὐτὴ δὲν ἔθιξε τὴν βαθυτέραν οὐσίαν τοῦ κρατικοῦ θεσμοῦ. Τὸ Κράτος τοῦ ΙΘ' αἰώνος παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ δργανισμὸς ξένος πρὸς τὴν κοινωνικὴν ζωήν, ἡ δποία ἐστροβίλιζετο πέριξ του. Τὸ Κράτος ἥρκειτο νὰ είναι δργανισμὸς πολιτικός. Τὴν οὐσίαν του, τὴν δικαιολογίαν καὶ τὴν σκοπιμότητα τῆς ὑπάρξεώς του ἥρκειτο γὰ τὴν αἰσθάνεται τὸ Κράτος εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν αὐτοσυντήρησίν του, εἰς τὴν διαιώνισιν τοῦ ἴστορικοῦ φαινομένου μᾶς ὑπερτέρας ἔξουσίας ἀσκούμενης, πότε ἐν δύναματι τοῦ Θεοῦ, πότε ἐν δύναματι τοῦ Ἡγεμόνος καὶ πότε ἐν δύναματι τοῦ Δαοῦ, διὰ τὴν φρούρησιν τοῦ Δαοῦ, διὰ τὴν ἀσφάλισιν τῆς ἐννόμου τάξεως, διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ θείου Δικαίου. Πέραν τούτου οὐδεὶς κοινωνικὸς σκοπὸς εἰσήρχετο εἰς τὴν πολιτειακὴν ἔννοιαν. Διότι δὲν διεχωρίζετο ἀκόμη ἡ ὑπαρξίας ἐνδε ἀνάρχου, ἀλλ' ἀρκούντως αὐτογόμου δργανισμοῦ, συνισταμένου ἀπὸ τὸ σύμπλεγμα τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς συναλλαγῆς, ἡ ὑπαρξίας τοῦ «κοινωνικοῦ δργανισμοῦ». Ο κατὰ κύριον χαρακτῆρα οἰκονομικὸς σχηματισμός, εἰς τὸν δποῖον δύναται νὰ συνειδητοποιηθῇ τὸ σύγολον τῶν ἀνταλλακτικῶν σχέσεων τῶν ἀτόμων ἢ τῶν διμάδων, τῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν βιοτικὴν ὄθησιν κινουμένων, ἡ σύνθεσις τῶν σχέσεων αὐτῶν, ἡ δποία ὑψώνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὡς διαιυγῆς παράστασις ἐν τῇ ἱλιγγιώδει κινήσει τοῦ νεωτέρου οἰκογενεικοῦ πολιτισμοῦ—ἀρχίζει βαθμιαίως νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κράτους, ἐντὸς τῆς δποίας ἀρχήθεν μόνον ἡ πολιτικὴ δψις τῶν ἀνθρωπίνων συμβιοτικῶν σχέσεων περιείχετο. Αἱ ἰδέαι περιέδαλαν μὲ δρμὴν τὴν περὶ Κράτους ἀγτίληψιν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς αὐτοτελοῦς γενέσεως τῆς κοινωνικῆς ὄντότητος, ἐπεδλήθη βαθμηδὸν εἰς τὴν γενικὴν συγείδησιν. Δύο κοινωνίαι ἔγιναν ἀντιληπταὶ: 'Η πολιτικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ. 'Αλληλοσχετιζόμεναι, ἀλλὰ καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενοι κόσμοι. Πραγματικότητες ἔξηρτημέναι απ' ἀλλήλων, συμπεπλεγμέναι μάλιστα ἀλλ' αὐτόγομοι.

Καὶ δπως είναι ἀναμφισβήτητον δτὶ δ κρατικὸς θεσμὸς ἔχει στερεοποιηθῆ ἐν τὴν συγείδησιν μᾶς ὡς ἴστορικὸν φαινόμενον δικαιολογούμενον διαρκῶς πληρέστερον διὰ τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως τῶν σκοπῶν του, οὕτως είναι ἐπίσης φανερὸν δτὶ, ἀφ' ἧς ἀντελήφθημεν τὴν διάκρισιν τῶν δύο κοινωνιῶν, ἐπιδιώκεται διαρκῶς καὶ ἐπιτυγχάνεται

βαθμηδὸν καὶ περισσότερον ἡ ἀποκατάστασις ἵσορροπίας μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐκατέρας, διατηρουμένης, σήμερον, τῆς ὑπεροχῆς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἐκ τοῦ κυρίου λόγου τῆς ἴστορικῆς της ἐμπεδώσεως καὶ ἔνεκα τῆς ἐλλειπτικῆς ἀκόμη δργανώσεως τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων.

Ἡ ἴσορροπία αὕτη ἀποκαθίσταται τόσον εὐκολώτερον, δσον τὸ σύγχρονον Κράτος διέπεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ «νομικοῦ κομμουνισμοῦ», τῆς νομικῆς ἴσοδυναμίας τῶν πολιτῶν. Ἡ πολιτικὴ κοινωνία εἶναι καθολικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ δποίου τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν κοινωνίαν εἶναι προσιτὸν δε jure εἰς δλους καὶ ἡγγυημένον κατὰ κανόνα δι' δλους. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο διακρίνεται τὸ νεώτερον Κράτος. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ὁθήσεως πρὸς τὸν οἰκονομικὸν κομμουνισμόν, καὶ τῆς ὑποδουλώσεως τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν κοινωνίαν μέχρις ἀπολύτου ταυτισμοῦ αὐτῶν, δι' ἀπορροφήσεως τῆς κρατικῆς ἰδέας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν.

Τὸ τὴν ὁθησίν τῆς προσπάθειας ταύτης, ήτις ἄλλοτε ἐμφανίζεται ως ὁ ὄριμος καρπὸς τῆς ἐξελίξεως καὶ ἄλλοτε ως μοιραία ἐπιταγὴ ἐκ τῆς ἴστορίας τῆς Ἀνθρωπότητος, δικρατικὸς δργανισμός, ἀδιαπαύστως ἀμυνόμενος διὰ τοῦ ἴστορικοῦ του βάρους, ἐξελίσσεται δλογὲν καὶ ταχύτερον, προσλαμβάνων ἄλλα σχήματα καὶ ἀλληγ. ούσιαν. Ἡ πολιτικὴ δύναμις κινεῖται διαρκῶς εἰς τὴν παράλληλον τῆς ἐπιδράσεως τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, τὰς δποίας ἄλλοτε ἡγγνοῖς ἡ ἀντιπαρήρχετο καὶ αἱ αἱ δποίαι περισφέγγουν ἥδη μέχρις ἀνατροπῆς τὸ ἴστορικόν της βάθρον¹⁾. Ἡ παραδεδομένη ἀδράνεια τοῦ Κράτους ἔναντι τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς προσεβλήθη καὶ προσβάλλεται διαρκῶς ζωηρότερον, δσφ μᾶλλον συγειδητοποιεῖται εἰς τὴν δμαδικὴν ψυχὴν ἡ ὑπαρξίας τῶν δυνάμεων τῶν ἔξω τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ενρισκομένων, τῶν δυνάμεων εἰς τὰς δποίας ζητεῖται ν^ο ἀνήκη ἡ διεύθυνσις καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ τοῦ κρατικοῦ βίου⁽¹⁾. Οὕτως ἐμφανίζεται, ἀφ' ἧς ἡ τάσις αὕτη κατέστη συγειδητή— καὶ τι πλέον — καὶ προγραμματική, τὸ κοινωνικὸν ζήτημα, ως κατάστασις κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀντιθέσεως καὶ ως προσπάθεια πρὸς ἀνατροπὴν τῆς κρατούσης τάξεως καὶ ἴσορροπίας. Καὶ ἀναρριπίζεται τόσφ περισσότερον ἡ προσπάθεια αὕτη, δσφ ἡ προϊοῦσα ἀνάπτυξις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας μὲ τὰ γνωστά της χαρακτηριστικά, καθιστᾶ ἐμφανεστέραν τὴν διαίρεσιν τῶν τάξεων. Καὶ μολονότι αἱ τάξεις αὗται δὲν εἶναι ἐν τοῖς πράγμασι τόσον, «κλεισταῖ», δσον ἦσαν ἄλλοτε αἱ νομικαὶ τάξεις, οὐχ ἡτον δ στεγάζων αὐτὰς «νομικὸς κομμουνισμός»

1) Ιδε Duguit de droit social etc 1911 ἐκδ. Β'

—ἡ βάσις τῆς συγχρόνου δημοκρατίας—παρίσταται ως κατάστασις Δικαίου ἀνεπαρκής διὰ νὰ ἐνσαρκώσῃ τὴν ὑπ' αὐτήν διαμαρτυρομένην πραγματικότητα. Ἡ «κατέχουσα τάξις» εἶναι οἰκονομικῶς καὶ διὰ τοῦτο καὶ πολιτικῶς κυρίαρχος. Καὶ δι' αὐτὸ δ' ἀγῶν ἐκηρύχθη κατὰ τῶν δύο της προνομίων ταῦτοχρόνων.

Ἡ ἔρευνα τῆς γενέσεως τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνος μόνον ἔως ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἐφεξῆς θὰ ἔξετάσωμεν μόνον τὰς πρακτικὰς συνεπείας τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀγῶνας τούτου ὑπὸ τὴν ἐποψίαν πάντοτε τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἔξελιξιν τοῦ Κράτους.

Εἴτε πρόκειται περὶ ἐλευθέρας πρωτοβουλίας τὴν δποίαν ἡ προϊούσσα διάχυσις τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδανικῶν ἐνέπνευσεν εἰς τὸ Κράτος, εἴτε πρόκειται περὶ ἀνάγκης εἰς τὴν δποίαν ἡ ἐπερχομένη θύελα ἔφερε τὸ ἀστικὸν Κράτος, εἰνεις ἴστορικὸν γεγονός διτι τοῦτο ἀπεφάσισεν, εἰς μίαν σημαντικὴν καμπήν τῆς σταδιοδρομίας του, νὰ παρακολουθήσῃ τὸν χείμαρρον τῶν κοινωνικῶν ἀξιώσεων, τὸν μηκώμενον εἰς τὰ θεμέλιά του. Ἀνεγνώρισεν διτι ὑπάρχει καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ ἀξία χωριστῆς προσοχῆς, χωριστῆς ρυθμίσεως. Ἀνεγνώρισεν διτι οὐδενὸς πολίτου ἡ θέσις ἔγινεν αἰσθητῶς καλλιτέρα ἐκ μόνου τοῦ γεγονότος διτι εἶναι πολίτης Ἀνεγνώρισεν διτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνισότης ὑπερεκορυφώθη. Ἀνεγνώρισεν διτι ἀν δὲν προστατεύσῃ ἐν τῷ οἰκονομικῷ ἀγῶνι τὸν ἀσθευέστερον κιγδυνεύειν ὥ ἀνατραπῆ παρ' αὐτοῦ. Καὶ, εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεώς του, ζωες τὸ Κράτος ἀνεγνώρισεν, διτι μία μακρυνὴ αὐγῇ ὑποφώσκει εἰς τὸν ἀπώτατον δρίζοντα καὶ διτι ἔνας νέος κόσμος συντεθειμένος ἀπὸ τὰς περιφρονημένας σήμερον κοινωνικὰς δυνάμεις δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ διαδεχθῇ τὴν σφριγώσαν ἐκ πλούτου καὶ ισχύος πολιτειακὴν καὶ κοινωνικὴν τάξιν τοῦ αἰῶνος, δ' δποίος εἰδε τὸν θρίαμβον τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας.

Οὕτω πως ἥχθη τὸ Κράτος εἰς τὴν «ἐπέμβασιν» καὶ ἐγκαινίασε τὴν περίοδον τῆς κρατικῆς ἀναμίξεως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, ἥτις εἶναι ἐν τῶν ζωηροτέρων γνωρισμάτων τοῦ Κράτους τῆς ἐποχῆς μᾶς. Τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς ἐπεμβατικῆς ταύτης κατεύθυνσις τοῦ Κράτους εἶναι ἡ ρυθμιστικὴ ἐπιβολὴ Δικαίου τροποποιούντος ὥ ἀνατρέποντος τὰς οἰκονομικὰς ἐκείνας καταστάσεις τὰς δποίας δημιουργεῖ εἰς βάρος τῶν οἰκονομικῶν ἀσθενεστέρων ἡ ἀκώλυτος λειτουργία τῆς ἐλευθέρας οἰκονομικῆς συναλλαγῆς. Τὸ δὲ καθολικόν της Desideratum εἶναι νὰ ἀμβλύνῃ τὴν δξύτητα τῆς διακρίσεως τῶν οἰκονομικῶν τάξεων. Τὸ Κράτος διὰ τῆς πολιτικῆς του αὐτῆς ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς ψυχολογικῆς πείρας. Τὴν κοινωνικὴν μειονεκτηκότητα τοῦ ἀκτήμονος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ δποίου ἀγριωπνεῖ δ' πόθος τῆς ἴδιοκτησίας καὶ δ' δποίος ὑποφέρει ἀπὸ τὴν συναλσθησιν διτι δὲν κατέχει οὐδὲ ἐκείνα τὰ ἀντικείμενα

ἐφ' ὃν κυλίεται δὲ ἴδρως τοῦ καθημερινοῦ του μόχθου, τὴν μειονεκτικότητα αὐτὴν ἀπεπειράθη τὸ Κράτος νὰ καταστήσῃ ἀμβλυτέραν. Προσεπάθησε γὰρ καταστήσῃ εὐχερεστέραν τὴν ἀνοδον πρὸς τὴν κτήσιν τῶν ἀγαθῶν καὶ γὰρ δώσῃ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ προλεταρίου τὴν οὐσίαν μιᾶς πηγῆς ἐξησφαλισμένης προσόδου. Ἐπολλαπλασίασε τὰς μορφὰς τῆς ἰδιοκτήσιας διηγούμενης τὴν διάχυσιν πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν κινητῶν ἀξιῶν, ἐνομοθέτησε τοὺς συγεταιρισμούς, διὸ διὰ τὴν ἀνήγαγεν εἰς πραγματικὸν ἰδιοκτήτην τὸν ἀκτήμονα καὶ τῆς ἐργασίας του καὶ τῆς παραγωγῆς του, ἐνέδυσεν αὐτὸν μὲ προνόμια αἰσθητά, διένειμε τὴν δημοσίαν γῆγεν εἰς τοὺς καλλιεργητάς της, διένειμεν ἐνιαχοῦ καὶ τὴν ἰδιωτικὴν γῆγεν εἰς τοὺς γεωργούς. Ἐνομοθέτησεν ἀφ' ἑτέρου τὰς σχέσεις μισθωτοῦ καὶ ἔκμισθωτοῦ ἐργασίας, κατὰ τρόπον ὥστε η ἐργασία νὰ τείνῃ πρὸς τὴν μονιμοποίησιν, ἐξ ἡς δὲ ἐργάτης θὰ αἰσθάνεται ἔσωτὸν σχεδὸν ἐξίσου ἀσφαλῆς δυνατῆς καὶ δὲ κάτοχος τοῦ παραγωγικοῦ ἀγαθοῦ, καὶ πρὸς τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν ἡ εἰς τὰ ὠφέλη τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡσφάλισεν ἀκόμη τὸν ἐργαζόμενον κατὰ τῶν κινδύνων τῆς τύχης ἡ τῆς φύσεως, καὶ, καθολικῶτερον, ἀνύψωσε τὸ Κράτος τὴν ἐργασίαν καθ' ἔσωτὴν εἰς προνομιακὴν ἀξίαν ἀφ' ἡθέλησεν ν' ἀπομικρύνῃ διὰ παντὸς τρόπου τὰς ἐπιδράσεις τοῦ Νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζησήσεως, ἐφόσον αὗται στρέφονται κατὰ τοῦ οἰκονομικῶν ἀσθενεστέρου. Τὸ δὲ κορύφωμα τῆς τελευταίας ταύτης προσπαθείας ἐνεσαρκώθη εἰς τὸ ἄρθρον 427 τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, καθ' ὃ τὰ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν καὶ τὴν Διεθνῆ δργάνωσιν τῆς ἐργασίας προσχωρήσαντα Κράτη—σύμπασσα δηλ. σχεδὸν ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία ἐδεσμεύθησαν διὰ τῆς ἀρχῆς διτοῦ «ἡ ἐργασία δέον γὰρ μὴ θεωρεῖται ἀπλῶς ὡς ἐμπόρευμα ἢ ἀντικείμενον ἐμπορίας». Ἡ ἐργασία δηλαδὴ θ' ἀναδιδασθῇ ἵσως οὕτω εἰς res περίπου extra Commercium.

Ἄλλα καὶ πέραν τούτων, τὸ Κράτος ἐνομοθέτησε τὰ δικαιώματα τῶν ἀσθενεστέρων ὥπλισεν αὐτὰ μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἐγώσεως, ὥθησε τὸν ἐργάτην, τὸν ἀγρότην, τὸν καταναλωτὴν νὰ δργανωθῇ κατὰ τῶν ἀντιπάλων του, πρὸς τοὺς ἐποίους τὸν ἐδίδαξεν οὕτω γὰρ παλαιῇ ὡς διαυτὸν πρὸς τὸν Γολιάθ. Καὶ μὲ τὸ σύστημα τῆς λαϊκῆς πίστεως, διπερ διπὸ μυρίας μορφὰς ἐκαλλιεργήθη καὶ καλλιεργεῖται, ἐδωκεν εἰς τὸν ἀσθενέστερον τὴν εὐχέρειαν νὰ μὴ ἐξαρτᾶται οὕτε ἀπὸ τὸ ἔλεος οὕτε ἀπὸ τὸ συμφέρον του ἵσχυρον. Μὲ μίαν λέξιν ἀφήρεσε πολὺ τὸ Κράτος ἀπὸ τὴν ὑπεροπτικὴν φύσιν τῆς κατοχῆς του κεφαλαίου, τὸ δποῖον δὲν εἶναι πλέον εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν «κατάρα τῆς κοινωνίας», δυσον γῆτο ζταν ἐθλασφήμησεν αὐτὸν ὁ Jhering (¹).

(1) Ο Wilson, La nouvelle liberté, γαλλ. μετάφρ. 1916 σελ. 234, ἐξέ-

“Η ἄλλη μορφὴ τῆς δράσεως τοῦ Κράτους, ἀφ’ ἧς ἐπενέδη εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, είναι τὸ Κράτος ἐπιχειρηματίας. Ὁ Κρατικὸς δργανισμός, μὲ δλην τὴν ὑπεροχὴν τοῦ βάρους του ἀπλώνει τὴν κίνησίν του πρὸς τὴν παραγωγὴν ἢ τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν, ἀνταγωγίζεται τὸν ἴδιωτην. Μεταβάλλει εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις τὰς ὅποιας καὶ μονοπωλεῖ ἢ ρυθμίζει δι’ αὐτῶν τὴν ἀξίαν τῆς ἴδιωτικῆς παραγωγῆς. Καὶ προσφέρει οὕτω πολλάκις εἰς τὸν ἀσθενῆ μέτοχον τῆς οἰκονομικῆς κοινωνίας ἐκείνο τὸ δόποιον ἀδυνατεῖ νὰ τοῦ προσφέρῃ τὸ καθεστώς σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀγαθῶν. Τὸ Κράτος ἐκμεταλλευτής! Τὸ Κράτος τιμητής τῶν ἀξιῶν! Ἀκατανόητος ἵσως παραδοξολογία διὰ τοὺς γνωρίσαντας τὸ Κράτος μόνον φύλακα τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς τάξεως. Φαινόμενον δμως ἔχον ἥδη τὴν ἀξίαν τῆς πείρας καὶ τῆς ἴστορικῆς ἐμπεδώσεως, πληρωθὲν δὲ ἐν τῇ σημαντικότητι καὶ τῇ εὐεργετικότητι του διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Μία τέλος ἄλλη μορφὴ τῆς αὐτῆς κατεύθυνσεως τῆς ἐπεμβατικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους, συμπληρώνουσα καὶ ἔξαρουσα τὴν προσπάθειάν του πρὸς ἀποκατάστασιν μιᾶς ἴσορροπίας εἰς τὰς κοινωνικὰς τάξεις, είναι δὲ φορολογικὸς πόλεμος τὸν δόποιον διεξάγει κατὰ τῶν οἰκονομικῶν ἰσχυρῶν, καὶ δὲ πόλεος θὰ φάσῃ εἰς τὸ ἀπόγειόν του διὰ τῆς φορολογίας τοῦ Κεφαλαίου ἡ τῆς ὑπεραξίας του. Τὸ Κράτος οὕτω συντομεύει τὴν ἀπόστασιν τῶν κοινωνικῶν βαθμίδων. Καὶ ἐνῷ βοηθεῖ τὸν ἀσθενέστερον^ν ἀνέλθῃ, σταματᾷ εἰς τὴν περαιτέρω ἀνοδόν του τὸν ἴσχυρόν.

“Η σύνθεσις δλων αὐτῶν τῶν μορφῶν τῆς δράσεως συνιστᾶ τὸν κλασικῶτερον τύπον τῆς συγχρόνου μεταβολῆς τῆς θέσεως τοῦ Κράτους ἔναντι τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ μεταβολὴ δὲν θίγει μόνον τὴν δργάνωσιν τοῦ Κράτους, δὲν θίγει μόνον τοὺς οὐσιαστικούς του σκοπούς, ἀλλ’ ἔξικνεται μέχρι τῶν θεμελίων τῆς ὑποστάσεως του ὡς διεμόρφωσεν αὐτὰ ἡ ἴστορία, καὶ προλειαίνει τὸν δρόμον πρὸς ἀναδημιουργίας διαρκῶς βιζικωτέρας. Ἡ κοινωνικὴ δρᾶσις τοῦ Κράτους συγχέεται δλονέν, περισσότερον πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν περὶ αὐτοῦ ἀντίληψιν. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἐλευθέρας πρωτοδουλίας τῆς Πολιτείας. Πρόκειται περὶ αὐτοματιζομένης διαρκῶς πλειότερον κινήσεως δλοκλήρου τῆς οὐσίας του ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἐνὸς καθωρισμένου κοινωνικοῦ σκοποῦ. Ἐν τῇ κοινωνικῇ κατεύθυνσει τῆς ἔξελίξεως του δὲν μετέδαλε μόνον δρᾶσιν τὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ οὐσίαν, περιεχόμενον καὶ δικαιολογίαν. Ἡμπορο-

φρασεν ὡς ἔξῆς τὴν ἀλήθειαν περὶ ἣ; ἐν τῷ κειμένῳ ἡ νῦν. «Ce qui m’ intéresse moi c'est que le Gouvernement s'occupe plus des droits de l'homme que des droits de la propriété. La propriété n'est qu'un instrument de l'humanité. Il est temps que la propriété quand on la compare à l'humanité ne prenne que la seconde place et non point la première.

μεν νὰ εἰπωμεν δτι τὸ σύγχρονον Κράτος ἔξελίσσεται πρὸς νέον τύπον πρὸς τὸ κοινωνικὸν Κράτος.

Ἐν τῇ ἔξυπηρετήσει λ. χ. τῆς κατευθύνσεως ταύτης μεταβάλλεται καθ' ἑκάστην δ σύγχρονος κρατικὸς μηχανισμός. Εἰς ἑκαστον βῆμα τῆς νέας τοῦ Κράτους καθηκοντολογίας ἀντιστοιχεῖ ἀμέσως καὶ μία βάθεια δργανικὴ μεταβολὴ του. Νέα συστήματα Διοικήσεως, νέαις ὑπηρεσίαις νέοι τρόποι ἐπαφῆς πρὸς τὴν ζωὴν, ἀλλο πνεῦμα δδηγεῖ τὰς στροφὰς τῆς πολιτειακῆς ἐλικος εἰς τὴν καθημερινήν της κίνησιν, νέον Δικαιον ὑπερυψοῦται τοῦ κρατικοῦ δργανισμοῦ καὶ στεγάζει τὴν ἀναδημιουργίαν του. Ἀναγέννησις δργανική, ἔξαιρομένη εἰς τόσῳ μεγαλύτερον δύος, δσῳ ἀπώτερον συγκρίνεται πρὸς τὸ Κράτος τῶν παρφχημένων γενεῶν.

* *

Αἱ μεταβολαί, δσας δημιουργοῦν δυνάμεις διπέρτεραι τῆς βουλητειῆς ιθύνσεως τῶν ἀτόμων, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀπολογῶνται. Ἐπιβάλλονται. Ἀναγνωρίζονται, δημιουργοῦσαι νέον Δικαιον ἔξ οὐ καὶ κυρώνονται. Καὶ δι' αὐτὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει πῶς ή πολιτικὴ ἐπιστήμη ἐδικαιολόγησεν αὐτὰς διὰ θεωρητικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες ἐδημιουργησαν ἥδη Σχολάς. Ἀνάγκη εἶναι δμως νὰ τονισθῇ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς δ. τι ἐπίστευεν δ Renap δτι ἀν ἀλλοτε οἱ "Αρχοντες τῶν ἀνθρώπων ἵνα καταστήσουν φύραίαν καὶ πολιτισμένην τὴν ζωὴν μιᾶς τάξεως ἀτόμων, ξθετον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της τὰς μυριάδας τῶν λοιπῶν, σήμερον οἱ Δαοι ἀγονται ἀπὸ τὴν ἀντίστροφον ἀρχήν. Ζητοῦν τὴν βαθμιαίαν ἀναγωγὴν τοῦ κοινωνικοῦ δλου πρὸς τὴν εὐημερίαν χωρὶς οὐδεμίᾳ ζωὴ νὰ καθυστερῇ, χωρὶς κανὲν ἀτομον νὰ στερήται τῶν μέσων φωτεινῆς καὶ ἐλευθέρας συμμετοχῆς εἰς τὸν πολιτισμόν. Τὴν λαϊκὴν αὐτὴν κραυγὴν δὲν δύναται τὸ Κράτος νὰ παρακούσῃ. Καὶ διποκύπτον εἰς αὐτήν, γίνεται ἀληθὲς Κράτος Δικαιού, Κράτος ἐμψυχούμενον ἀπὸ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ ἀγράφου κανόνος καθ' ὃν εἰς τὴν ιδέαν τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, βάσιν τοῦ δμαδικοῦ βίου, δφειλεται πᾶσα θυσία καθισταμένη ἀναγκαία.

* *

Ἄλλ' ή ἔξελιξις τοῦ Κράτους δὲν σταματᾷ ἔδω. Μία ἀλλη ἀκόμη σημαντικωτέρα κατεύθυνσις ἀρχίζει νὰ σημειώνεται, δεκαετηρίδας τινᾶς πρὸ τῆς σήμερον, εἰς τὴν δργανικὴν ἔξελιξιν τοῦ Κράτους. Καὶ ή νέα αὐτὴ κατεύθυνσις, η δποια εἰς τινα σημεῖα αἰωρεῖται ἀκόμη μεταξὺ θεωρίας καὶ ἐφαρμογῆς, ἀπτεται βαθύτερον πάσης ἀλλῆς τοῦ πολιτειακοῦ δργανισμοῦ, οὕτινος ἐπιζητεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ ἄρδην τὰ στοιχεῖα καὶ τὴν σύνθεσιν. Ο σημερινὸς πολιτειακὸς δργανισμὸς βασίζεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ εἰς ὡρισμένου τύπου

σύμπλεγμα διοικητικῶν δργάνων. Αἱ ἐπεξεργασίαι τοῦ παρελθόντος αἰώνος παρέδωκαν εἰς τὸ σύγχρονον Κράτος τὴν βάσιν τῆς ἀσκήσεως τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας διὰ τοῦ πολιτικοῦ Κοινοβουλίου. Ἐκ μακροτάτης δὲ ἀφ' ἔτερου παραδόσεως διοικούμεθα ἀπὸ κρατικᾶς διπηρεσίας μὲ κρατικὴν προέλευσιν καὶ κρατικὸν ἔγδυμα.

Ἄμφοτεραι αὗται αἱ βάσεις τῆς μορφῆς τοῦ συγχρόνου Κράτους δι' ὧν ἐνώνονται εἰς ἔνα περίπου τύπον διὰ τὰ σημερινὰ Κράτη προσεβλήθησαν καὶ προσδάλλονται διὰ σφοδροτάτης κριτικῆς.

Ἡ καθολικὴ ψήφος καὶ τὸ πολιτικὸν Κοινοβούλιον ἐθεωρήθησαν μηχανισμὸς ἀνεπαρκῆς διὰ νὰ ἴκανοποιήσῃ τὴν ἀξίωσιν τῆς προαγωγῆς τοῦ οἰκονομικοῦ συμφέροντος τῶν τάξεων. Αὐτὸς δὲ κοινοβούλευτισμὸς ἐθεωρήθη φεῦδος, καὶ αὐτὴν ἡ ἴδεα τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας φενάκη. Ἀντὶ ἐνδές Μονάρχου — εἰπαν — δὲ λαὸς διὰ τῶν συστημάτων αὐτῶν ἐγκαθιστᾶ ἐις τὴν ράχιν του πληθύν βασιλίσκων. Καὶ ἐνῷ νομίζει ὅτι διὰ τῆς ψήφου του ἀσκεῖ κυριαρχίαν κατ' οὐσίαν καταλείπει εἰς τὴν διάθεσιν ἐνδές σφετεριστοῦ τὰ δικαιά του, μὴ διατηρῶν εἰμὴ τὴν διοχέτευσιν νοοῦ ἀλλάζει αὐθέντην ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν⁽¹⁾. Διότι πῶς εἰναι δυνατὸν ἡ πολιτικὴ ἀντιπροσωπεία νὰ ἐπαρκέσῃ σήμερον εἰς τὴν ἐκπρόσωπησιν τῶν ἀγωνιζομένων κατ' ἀλλήλων τάξεων, διὰ τὸ κόσμος τῶν συμφερόντων αὐτῶν γίνεται διαρκῶς πολυπλοκώτερος καὶ αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις διαρκῶς οὐσιαστικώτεραι; Ποιὸν Κοινοβούλιον ἐμπνέει τόσην ἐμπιστοσύνην ὥστε εἰς τὴν κηδεμονίαν του, νοοῦ ἀποτεθοῦν τὰ κολοσσαῖα συμφέροντα, δσα σήμερον κινοῦν ἄτομα καὶ μάζας εἰς ἡλιγγιώδη στρόβιλον ἀγῶνος, οὕτινος ἡ σημασία εἰναι εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν στιγμαίων καταστάσεων; — Καὶ ἔπειτα δὲ ἀνθρωπος δὲν εἰναι μόνον πολίτης. Ἀπὸ τοῦ Rousseau μέχρι τοῦ Hegel καὶ ἀπὸ τοῦ Saint-Simon καὶ τοῦ Proudhon μέχρι τοῦ Marx καὶ τοῦ Engels σειρὰ φιλοσοφικῶν κηρυγμάτων ἀποκατέστησε τὴν ἀντίληψιν τῆς ὑπάρχειας κωνιγνῶν τῶν ἀνθρώπων, τῆς οἰκονομικῆς κοινωνίας, ἡ δρποία ἐνέχει κόσμον συμφερόντων ἰδίου, δύναμιν ἴδιαν καὶ νόμους ἐπιτακτικοὺς ἴδιους. Παρὰ τὸν πολίτην ὑπάρχει δὲ οἰκονομικὸς ἀνθρωπος, δὲ ἐπαγγελματίας, τὸ στοιχεῖον τῆς οἰκονομικῆς κοινωνίας. Καὶ, ἀκριβέστερον καὶ πραγματικώτερον, δὲ ἀνθρωπος εἰναι πρῶτον ἐπαγγελματίας καὶ ἔπειτα πολίτης. Ο οἰκονομικὸς κόσμος εἰναι οὐσιαστικώτερος καὶ ἐπιβλητικώτερος τοῦ πολιτικοῦ. Ἀπόδειξις ὅτι πολὺ ταχύτερον ἡ πλώθη πρὸς τὴν διεθνῆ κοινωνίαν δὲ πρῶτος, ἐνῷ δὲ δεύτερος μένει κατὰ βάθος ἀκόμη ἐθνικός.

(1) R. Michels, les partis politiques. γαλλ. Ἑκδ. 1914 κεφ. II. Vandervelde, le socialisme contre l'état, 1918, pass.

Άλλὰ πῶς τότε θὰ ἡδύνατο ν' ἀντιπροσωπεύη; μὲ τὴν ἀρμονίαν τῆς ἑνιαίας προελεύσεώς του τὸ Κοινοδούλιον, τὸν οἰκονομικὸν αὐτὸν κόσμον, τὸν σπαρασσόμενον ἀπὸ τραχεῖς ἀγῶνας ἐξοντώσεως; "Ἄν γι πολιτικὴ κοινωνία ἐνσαρκώνται εἰς τοὺς καθιερωμένους πολιτειακούς θεσμούς, δὲν ἔικαιοῦται καὶ γί οἰκονομικὴ κοινωνία νὰ ἔχῃ τοὺς ἰδιούς της; Καὶ περαιτέρω, ἀφ' οὗ τὸ οἰκονομικὸν κίνητρον είναι τὸ ισχυρότερον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην δραστηριότητα καὶ ἀφοῦ, εἰς τὴν πραγματικότητα, γί κοινωνική θέσις τῶν οἰκονομικῶν στοιχείων είναι ἔκεινη ποῦ προσδιορίζει τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἔξελιξιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, δὲν θὰ γίτο δίκαιον καὶ εἰλικρίνες νὰ χρωματισθῇ μὲ τὸν χαρακτήρα τῆς οἰκονομικῆς κοινωνίας τὸ Κράτος;—"Οχι λοιπὸν πολιτικὴν ἐκπροσώπησιν διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτειακῶν στοιχείων, ἀλλ' οἰκονομικήν. "Οχι τὸν πολίτην ἐκλογέα καὶ ἐκλόγιμον, ἀλλὰ τὸν ἐπαγγελματίαν. Καὶ ἀν πρόκειται καὶ ὥφελεν νὰ διατηρηθῇ δ ἀντιπροσωπευτικὸς θεσμός, ἀς ὡρθωθῇ εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Βουλῆς ἐν ἐπαγγελματικὸν Κοινοδούλιον, εἰς τὸ δόποιον ἀντὶ ν' ἀντιπροσωπεύωνται αἱ πολιτικαὶ μερίδες τοῦ Δαοῦ, θ' ἀντιπροσωπεύωνται τὰ διάφορα συμφέροντα τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀντὶ τῶν συμφερόντων τῶν πολιτῶν ἡ ἐπιμέλεια ν' ἀνήκῃ εἰς τὰς δημοσίας δημητρεσίας, ώς γνωρίζομεν σήμερον αὐτάς, θὰ ἐπρεπε ν' ἀνατεθῇ αὕτη εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς δργανώσεις ἐκάστης ἐνδιαφερομένης τάξεως. "Η Διοίκησις οὕτω τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῆς χώρας θὰ περιέλθῃ κατὰ τμήματα, εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀντιπροσωπίαν τῶν πολιτῶν, εἰς τὰ σωματεῖα των. Νέον πλέγμα διοικητικῶν ἀρμοδιοτήτων, νέον σύστημα ἀληθοῦς ἀποκεντρώσεως εἰς τὴν βάσιν ταύτην ἔρειδόμενον, θ' ἀντικαταστήσῃ τὸν σημερινὸν διοικητικὸν μηχανισμόν.

* *

Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἰδεῶν τούτων πρώτην δρμὴν ἔδωκεν γί φιλοδοξία τοῦ Proudhon καὶ τῶν πρώτων ἀναρχικῶν. Ἐνεφάνισεν αὕτη, ἐνωρὶς διακριθείσαν ἀπὸ τὸν ἀναρχισμόν, τὴν ἰδέαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ συγδικαλισμοῦ, εἰς τὴν δόποιαν αἱ ἐργατικαὶ μᾶζαι ἐνδυμισαν διτε εῦρον τὸ μέσον τῆς ἐπιτυχοῦς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων. "Αλλ' ως διεπλάσθη καὶ κινεῖται σήμερον γί θεωρία τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀντιπροσωπίας δὲν ἀφορᾶ μόνον τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἔξελιξιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἀλλ' ἀντιθέτως ἡγετεῖ, μεταβάλλουσα τὸ κρατικὸν οἰκοδόμημα, νὰ ἀνασυνθέσῃ τὴν ἀρμονίαν τῶν τάξεων, ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς αὐτοτελοῦς ἐκπροσωπήσεως ἐκάστης ἐξ αὐτῶν διπὸ τὴν στέγην ἐνδε Κοινοβουλίου συμφερόντων καὶ μιᾶς Διοικήσεως ἀναλόγου. Βεδαίως γί ἐπαγγελματικὴ ἀντιπροσωπεία, οὕτω γοουμένη, δὲν διηρετεῖ μόνον τὸν ἀγῶνα

τῶν προλεταρίων, παρέχει θέσιν εἰς δλας τὰς οἰκονομικὰς τάξεις. Θ' ἀποπειραθῆ μόνον γάζ μετατρέψῃ ἐπὶ τὸ εἰρηνικώτερον τὴν ἀδιάκοπον σύγκρουσιν αὐτῶν, συμμετατρέπουσα τὸν κρατικὸν θεσμὸν ἐκ βάθρων εἰς θεσμὸν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων.

Ο Συνδικαλισμός, δύνας κηρύττεται σήμερον ἀπὸ τοὺς διπαδούς τῆς συνεργασίας τῶν τάξεων καὶ δύνας υἱοθετήθη ἀπὸ τὴν ἐπικρατήσασαν κατεύθυνσιν τῆς Γερμανικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔξετράφη ἀφ' ἐνδὸς ὡς διπηγνύθην, ἀπὸ τὴν χρεωκοπίαν τῶν πολιτικῶν κοινοσουλίων καὶ ἀπὸ τὴν διζωθεῖσαν εἰς τὰς ἑργατικὰς ἴδιας τάξεις, δυσπιστίαν πρὸς αὐτά, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὴν τεραστίαν σημασίαν ποσὶ ἀπέκτησαν αἱ ἐπαγγελματικαὶ δργανώσεις, γιγαντωθεῖσαι εἰς διλικὴν καὶ ἡθικὴν δύναμιν ἀσκήσασαι πελωρίαν ἐπιδρασιν ἐπὶ τοῦ Κράτους καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ διαρκοῦντος αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτούν. Τῷ 1910 τὸ σύνολον τῶν μελῶν τῶν ἐπαγγελματικῶν δργανώσεων μόνον τῶν ἑργατῶν τῶν κυριωτέρων Χωρῶν τοῦ κόσμου ἀνήρχετο εἰς 10,835,000, τῷ 1913 δὲ ἀριθμὸς αὐτὸς ἀνῆλθεν εἰς 14,728,000, τῷ δὲ 1919 εἰς 39,680,000, μὲν διαρκῇ τάσιν αὐξήσεως¹⁾. Ο ἀνθρωπος τοῦ αἰῶνός μας, πρὸ τῆς προσένουσης ἀποσυνθέσεως τῆς οἰκογενείας, πρὸ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ κοινοτικοῦ θεσμοῦ δύνας θερμάνη τὴν ὑπαρξίν του, μόνον ἐντὸς τῆς ἐπαγγελματικῆς ὁργανώσεως ἀνευρίσκει ἔαυτὸν καὶ μόνον διὰ μέσου αὐτῆς δύναται γὰρ ζῆση ἐντονώτερον ὡς ἀτομον καὶ ὡς κοινωνικὸν στοιχεῖον. Πρὸ τῆς πραγματικότητος ταύτης, γῆτις βοᾷ δι' δλων τῶν θορύβων τῆς δράσεως καὶ τῆς δυνάμεως, αἱ θεωρητικαὶ ἀντιρρήσεις ποίαν σημασίαν θὰ εἰχαν; Τί ἐνδιαφέρει ἀνὴρ ἢ ἴδεα τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας δὲν συμβιδάζεται πρὸς τὸν τεμαχισμὸν τῆς ἀντιπροσωπείας κατὰ τάξεις ἐπαγγελμάτων; Ἀξίαν ἔχει μόνον ἡ ζωή. Καὶ ἡ ζωὴ ἀναμφιδόλως εὑρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τῶν ἴδεων αὐτῶν, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διοίων κατέκτησε καὶ κατακτᾷ ἔδαφος διαρκῶς.

* * *

Πρὸ τοῦ Εύρωπαϊκοῦ Πολέμου ἥδη ἡ ἴδεα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀντιπροσωπείας εἴλκυε πιστοὺς διπαδούς. Σήμερον ἀναζῇ μὲν περισσοτέρων δρμήν. Ἀφ' ἐνδὸς ὡς σύστημα δι' εὖ θὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ οἰκονομικὴ ἐπανόρθωσις τῶν πολεμικῶν καταστροφῶν, διὰ τῆς καλλιτέρας δευθύνσεως τοῦ οἰκονομικοῦ βίου καὶ διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῶν συγκρούσεων τῶν τάξεων ἐν τῇ παραγωγῇ καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς γέφυρα πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δημοκρατίαν, ἔξισου ἀπέχουσα τῆς τε καπιταλιστικῆς καὶ τῆς κομμουνιστικῆς ἴδεολογίας. Ἀς ἀφήσωμεν τὴν Ρωσσίαν. Οἰαδήποτε καὶ

1) Παρ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1920 ιδρύθησαν 550 ἑργατικὰ καὶ 490 περίπου ἐργοδοτικὰ ἐπαγγελματικὰ Σωματεῖα.

Δν είναι ή τύχη τοῦ πολιτεύματος τούτου, είναι κολοσσιαῖον υπὸ τὴν ἔποφιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνωτέρω ἰδεῶν, τὸ συντελούμενον ἔκει περαμα. Τὸ σημερινὸν Ρωσικὸν Κράτος δὲν είναι βεβαίως ἔκεινο τὸ δποίον συνδικαλισταῖ, ὡς δὲ Duguit ἐπιζητοῦντες τὸ θρίαμβον τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας, ὧνειρεύθησαν. Τὸ Ρωσικὸν Κράτος είναι δικτατορικόν. Ἐντός του οὐδεμίᾳ τάξις ἔχει θέσιν πλὴν τῆς τῶν ἀποχειροβιώτων. Καὶ δι' αὐτὸν είναι δλιγύτερον ἐνδιαφέρον τὸ πείραμα διὰ τὴν καθολικὴν θεώρησιν τοῦ συστήματος τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀντιπροσωπείας. Ἀλλ' είναι πάντως ἀπείρως σημαντικὸν τὸ γεγονός δτι εἰς μίαν ἀχανῆ γωνίαν τῆς Γῆς ἐγκατεστάθη Πολιτεία τῆς δποίας δλα τὰ στοιχεῖα—ἀντιπροσωπεία γενική, τοπική, αὐτοδιοίκησις,—προέρχονται ἐκ τοῦ κόσμου τῶν ἐπαγγελμάτων, ἥτις ζῆ διὰ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας καὶ ἐγείρεται ἐπὶ τῶν στοιχείων αὐτῆς καὶ μόνον.

"Ἄσ ἔλθωμεν εἰς τὴν νέαν Γερμανίαν, "Οταν ἡ ἀρχικὴ ἀξιωσίς τῶν ἀδιαλλάκτων ἐπαναστατικῶν στοιχείων τῶν μὴ στεργόντων ἄλλο πολιτειακὸν σύστημα δργανώσεως, εἰμὶ μόνον τὸ βασιζόμενον ἐπὶ τῶν Συμβουλίων τῶν ἐργατῶν (Arbeiterrätesystem), ὑπεχώρησε πρὸ τῆς μετριοπαθοῦς θελήσεως τῆς πλειοψηφίας τοῦ Γερμανικοῦ Λαοῦ, ὡς συμβιβασμὸς πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν εὑρέθη ἡ χορήγησις αὐτοτελοῦς πλήρους ἐκπροσωπήσεως εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς τάξεις,¹⁾ διὰ τῆς ἑδρήσεως ἀφ' ἐνδὸς ἐπαλλήλων κύκλων ἀντιπροσωπείας τῶν ἐργατῶν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν ἐν γένει τῆς παραγωγῆς, καὶ διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἀφ' ἑτέρου τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τὸ δποίον είναι Κοινοβούλιον, μὲ περιωρισμένην πολιτικὴν σημασίαν, περιλαμβάνον ἀντιπροσώπους πάντων τῶν κλάδων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου κατ' ἀναλογίαν τῆς σημασίας των—δχι μόνον τοῦ ἀριθμοῦ των—καὶ μέλλον ν' ἀσφαλῶς ν' ἀσκήσῃ σημαντικωτάτην ἐπιδρασιν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ βίου τῆς χώρας. Τὸ δεύτερον τοῦτο Κοινοβούλιον δὲν καταργεῖ βεβαίως τὴν πολιτικὴν ἀντιπροσωπείαν. Οὔτε καν ἐπλάσθη ἵσοδύναμον πρὸς τὸ Reichstag πολιτικῶς. Ἀλλ' είναι βέβαιον δτι ταχέως θὰ σφετερισθῇ τὴν σημερινὴν ὑπεροχὴν τῆς κοινῆς βουλῆς καὶ δτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ καταπίγῃ δλον τῆς τὸ κύρος, μέχρις οὖ τὴν ἔξαλειψη ὡς ἀχρηστον καὶ περιττὸν στοιχεῖον τοῦ κρατικοῦ δργανισμοῦ²⁾. Πάντως περὶ τὸν συμπυκνωτῆρα αὐτὸν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἰδέας ἐδημιουργήθη ἥδη ἐν Γερμανίᾳ νέα ἀτμόσφαιρα σκέψεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν πολι-

1) "Ἄρθρ. 165 Γερμανικοῦ Συντάγματος 11 Αύγουστου 1919, νόμος 4 Φεβρ. 1920 περὶ τῶν Betriebsräte καὶ Διάταγμα 5 Μαΐου 1920 περὶ τοῦ Reichswirtschaftsrat.

2) Esmein, Droit Constitutionnel 1921 σελ. 63 σημ.

τικῶν συμφερόντων, καταυγαζομένη ἀπὸ ἄλλα ιδανικά, ἀπὸ ἄλλας προλήψεις¹).

Άλλὰ καὶ πέραν τῶν πολιτευμάτων δσα υἱοθέτησαν πληρέστερον τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοτελοῦς ἀντιπροσωπείας τῶν οἰκονομικῶν τάξεων, δινεωτερισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἄγνωστος σήμερον εἰς κανένα πολιτειακὸν εἰς κανένα διοικητικὸν δργανισμόν. Οἰκονομικὸν Κοινοβούλιον βεβαίως δὲν ἔχουν πολλαὶ χωραὶ. Οὔτε καθολικήν, ἐκπροσώπησιν τῶν ἐργατῶν η̄ ἀλλων τάξεων εἰς δργανισμὸς ἀποτελοῦντας κύρια στοιχεῖα τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Ἀλλ' εἰς δλα τὰ κράτη ἐδῆμιουργήθησαν μικροοργανισμοὶ ἀντιπροσωπευτικοὶ τοῦ κόσμου "τῶν ἐπαγγελμάτων, μὴ ἔχοντες πολιτικὸν χαρακτήρα, ἀλλὰ πεφορτισμένοι τὴν προστασίαν γενικωτέρων συμφερόντων τῶν τάξεων, ἀνεγνωρισμένοι ἀπὸ τὸ Δίκαιον καὶ χρησιμοποιούμενοι καὶ ὡς σταθμοὶ διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως καὶ διὰ τοῦτο περιβαλλόμενοι ὑπὸ πλειστας ἀπόψεις τὴν ιδιότητα δημοσίων δργανισμῶν. Τοιοῦτοι δργανισμοὶ λ. χ. εἶναι τὰ ἐπιμελητήρια τὰ ἐπαγγελματικὰ δικαστήρια, τὰ Συμβούλια τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, αἱ ποικίλαι Ἐπιτροπαὶ διαιχειρίσεις τοπικῶν ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων κ. ξ. Εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν ἐπίσης πρέπει νὰ μνημονευθοῦν η̄ ἀνάθεσις τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐργατικῶν νόμων εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς δργανώσεις τῶν ἐνδιαιφερομέτων καὶ η̄ ὑπόχρεωτικὴ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς ωρισμένας λειτουργίεις τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Καὶ η̄ κορωνὶς τῶν θεσμῶν τούτων, η̄ ἔξαρουσα τὴν ιδέαν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπροσωπήσεως εἰς παγκοσμίους κύρους ἀρχήν, εἶναι η̄ καθιέρωσις αὐτῆς ὡς βάσεως ἐφ² η̄ ίδρυθη διεθνῶν μεταπολεμικῶν δργανισμῶν, η̄ διεθνῆς Ὀργάνωσις τῆς Ἐργασίας, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν⁽³⁾. Η διεθνῆς παράστασις ἐκάστης πολιτείας εἰς τὰς Γενικὰς συνδιασκέψεις τῆς ἐργασίας — εἰδος Διεθνοῦς Ἐπαγγελματικοῦ Κοινοβουλίου καὶ εἰς ποικίλας ἀλλας ἐκδηλώσεις τῆς δράσεως τῆς δργανώσεως ταύτης⁽⁴⁾, δὲν εἶναι πλέον ἀπλῆ, ἔξαντλουμένη εἰς τοὺς κρατικοὺς ἀντιπροσώπους, ἀλλὰ συναπαρτείζουν αὐτὴν καὶ ἀντιπρόσωποι ἐπίσημοι τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργοδοτῶν, μὲ τ' αὐτὰ δικαιώματα καὶ μὲ μεῖζον ἀσφαλῶς κῦρος γνώμης. Οὕτως δ θεσμὸς τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀντιπροσωπείας, δστις κατέκτησε τόσον ἀδαφός εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν Κρατῶν ζωήν, ὠλισθησε καὶ ἐπεβλήθη καὶ εἰς τὴν διεθνή ζωήν.

(1) Κεφ. II'. "Ἐργασία. "Ιδε καὶ μελέτην μου σχετικὴν ἐν Δελτίῳ "Εμπορικοῦ "Ἐπιμελητηρίου "Αθηγάν τεῦχ. 1—4 καὶ ἄρθρ. μου ἐν Δελτίῳ "Ελληνικοῦ Συλλόγου Κοινωνίας "Εθνῶν, τεῦχ. 1ον.

(2) Λ. χ. αἱ ἀνακριτικαὶ Ἐπιτροπαὶ, ἄρθρ. 410 Συνθ. Βερσαλλιῶν.

(3) "Ιδε καὶ σχετικὴν μελέτην μου εἰς τὸ Δελτίον "Εμπορικοῦ "Ἐπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης Β' ἀρ. 37.

Εἰς δλους τοὺς μικροὺς ἡ μεγάλους αὐτοὺς δργανισμοὺς οὖσισθες εἰναι ὅτι ἀντιπροσωπεύεται τὸ ἐπάγγελμα. Καὶ ἡ ἀντιπροσώπευσις αὕτη γίνεται δι² ἐκλογῆς, διαφόρου καὶ χωριστῆς ἀπὸ τὴν καθολικὴν ἐκλογὴν τοῦ πολιτικοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος καὶ διὰ μέσου τοῦ κυρίου πυρῆνος τῆς ἐπαγγελματικῆς δργανώσεως. Καὶ ἐνῷ οἱ δργανισμοὶ οὗτοι εἰναι κατὰ τὸν ἑσωτερικὸν τῶν χρωματισμὸν καθαρῶς ἐπαγγελματικὴ ἐκπροσώπησις, εἰναι συνάμα καὶ καθολικῆς σημασίας στοιχεῖα τῆς Διοικήσεως, ἐντὸς τῆς δποίας συγκροτοῦν τὴν οὖσιαστικιοτέραν ἀποκέντρωσιν. ³Ημποροῦμεν νὰ εἴπωμεν τώρα δτι ἡ ίδεα τῆς οἰκονομικῆς ἀντιπροσωπείας ἐπεδήληθη. Τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς αὐτήν, ίσως καὶ μέχρι τοῦ σημείου τῆς τελείας ἀντικαταστάσεως τοῦ σημερινοῦ πολιτειακοῦ δργανισμοῦ τοῦ ἐνσαρκώνοντος τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν. ⁴Ο Proudhon ὠραματίσθη μίαν κοινωνίαν δπου δὲν θὰ ὑπάρχῃ Κυδέρησις. Εἰς τὴν θέσιν της θὰ ὑπάρχῃ μόνον ἡ οἰκονομικὴ δργάνωσις. Εἰς τὴν θέσιν τῶν νόμων θὰ ὑπάρχῃ σύμπλεγμα συμβατικῶν καταστάσεων εἰς τὴν θέσιν τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας, θὰ ὑπάρχουν αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις. ⁵Αντὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ἀπλῶς θὰ ὑπάρχουν αἱ τάξεις τῶν ἐπαγγελμάτων κατ² εἰδικότητα ἐργασίας. ⁶Αντὶ τῆς πολιτικῆς συγκεντρώσεως θὰ ὑπάρχῃ ἡ οἰκονομικὴ ἀποκέντρωσις (¹).

Ο Proudhon οὐχ² ἦτον δὲν μᾶς ἔπεισεν δτι τὸ Κράτος εἰναι ἄχρηστον. ⁷Αντιθέτως εἰναι βέβαιον δτι ἡμπορεὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀνθρωπίην ἔξελιξιν, καθιστάμενον σεβαστῇ ἔθνικῇ ίδεα, ἐμπνέουσα πλειοτέραν ἡ σήμερον ἀγάπην καὶ πλειότερον ἐνθουσιασμόν. ⁸Απὸ τὰς ἀναρχικὰς δμως ίδεας τοῦ Proudhon μία μόνον ἀλήθεια ἐπιζῆ: δτι τὸ Κράτος προσλαμβάνει διαρκῶς περισσοτέραν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν οὐσίαν. ⁹Οτι μεταρρυθμίζεται ἀρδην. ¹⁰Οτι οὐσίσταται μεταμόρφωσιν, ἐξ ἡς μετ² δλίγον θὰ ἔξελθη πιθανῶς ἀγνώριστον. ¹¹Οτι χωρὶς κανεὶς νὰ προβλέψῃ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτειακὴν ἔξελιξιν, ἥτις θὰ εἰναι τὸ γνώρισμα τῆς αὔριον, πρέπει νὰ πιστεύῃ δτι κατ² ἀνάγκην, ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιδειλημένην, δ πολιτειακὸς δργανισμὸς θὰ κατέρχεται διαρκῶς περισσοτέρον πρὸς τὴν κοινωνικὴν ζωήν, προσλαμβάνων ἐξ αὐτῆς στοιχεῖα, δι² όν θὰ ἀντικαθιστᾶ [ἢ θὰ συμπληρῷ ἔαυτό, μέχρις οὐ δημιουργηθῇ ἄλλος τύπος Κράτους ἐνθυμίζων, ως μεμακρυσμένην δπτασίαν τὸ Etat industriel τοῦ Saint-Simon, τὸ οἰκονομικὸν Κράτος ²].

1) Ἡδε δλόκληρον τὸ χωρίον εἰς Proudhon Idée générale de la révolution au XIX siécle, Œuvres complètes τομ. X, 1860 σ. 259 ἐπ.

2) Πόσον σημαντικὴ εἰναι διὰ τὴν μέλλουσαν ἔξελιξιν τῆς ζωῆς τοῦ συνδικαλισμοῦ, μαρτυρεὶ ἡ πρόσφατος Ιστορία τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας. ³Οταν ἔξερράγη τὸ μοναρχικὸν κίνημα τοῦ von Kapp τὴν Δημοκρατίαν ἔστωσεν ως

Εἰς τὰ σπλάχνα τοῦ πολιτειακοῦ δργανισμοῦ εἰσβάλλει διαρκῶς ἀφθονώτερον τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ οἰκονομικὸν στοιχεῖον. Ἡ ἔξελιξις τοῦ κρατικοῦ φαινομένου βαίνει γοργότατα πρὸς τὰς ἰδέας ποὺ ἔσκιαγράφησα μέχρι τοῦδε, μαγνητιζομένη ἀπὸ τὴν ἔλξιν των καθ' ἡς πᾶσα ἀντίδρασις θὰ ἡτο ματαία, καὶ σπεύδουσα πρὸς τὴν δημιουργίαν μιᾶς εὐδαιμονεστέρας διὰ τὸν ἄνθρωπον αὔριον. Ἡ ἔξελιξις τοῦ Κράτους μὲ τὰ βήματά της αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν μυριόστομον ἀξιωσιν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ἡ δοκία ἵκετεύει φῶς, εὐημερίαν, ἀντίληψιν καὶ προαγωγήν, ἵκετεύει αὐτὸ τοῦτο τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ δψίστου σκοποῦ τοῦ Κράτους: «Ἐγένετο μὲν ἡ Πολιτεία τοῦ ζῆν ἔνεκεν, ἔστι δὲ ἔνεκα τοῦ εὖ ζῆν».

γνωστὸν ἡ γενικὴ ἀπεργία τῶν ἐργατικῶν σωματείων τοῦ Βαρολίνου. Τὰ αὐτὰ δὲ σωματεῖα προῆλθον ὀμέσως κατόπιν εἰς συμφωνίαν (die acht Punkte) μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, δι' ἣς ἐπέβαλον εἰς αὐτὴν βαρυτάτους ὅρους καὶ δὴ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως θέτῃ ἐφεξῆς ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῶν σωματείων τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἄπουργῶν. "Ιδε λεπτομερέστερον Brumet Le principe démocratique κλπ. ἐγ Revue de Droit Public τομ. 37 σελ. 457.